

Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

DOI 2023

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

«Smart-turizm: XORIJIY TAJRIBA VA UNI O'ZBEKISTONDA QO'LLASH ISTIQBOLLARI»

Respublika ilmiy-amaliy anjumani

TOSHKENT DAVLAT IQTISODIYOT UNIVERSITETI
ILMIY MAQOLA VA TEZISLAR TO'PLAMI

2023-yil 15-dekabr, maxsus son

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Qo'ng'iro'tboy Avezimbetovich

Elektron nashr. 540 sahifa, 15-dekabr, 2023-yil.

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Rae Kvon Chung, Janubiy Korea, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi

Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi

Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari

Toshkulov Abduqodir Hamidovich, i.f.d., prof., TDU rektori

Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari

Sharipov Qo'ng'iro'tboy Avazimbetovich, t.f.d., prof., TDIU rektori

Oblamuradov Narzulla Naimovich, i.f.n., dotsent

Djumaniyazov Maqsud Allanazarovich, Qoraqalpog'iston Respublikasi Tabiat resurslari qo'mitasi raisi

Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati

Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari

Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti bo'limi boshlig'i

Eshov Mansur Po'latovich, i.f.d., prof., TDIU Akademik faoliyat bo'yicha prorektori

Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU YoMMMB birinchi prorektori

Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori

Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., "O'IRIAM" ilmiy tadqiqot markazi direktori – prorektor

Yuldashev Maqsud Abdullayevich, p.f.d., prof., TDIU Moliya-iqtisod ishlari bo'yicha prorektori

Karimov Norboy G'aniyevich, i.f.d., prof., TDIU huzuridagi PKQTMO tarmoq markazi direktori

Hakimov Nazar Hakimovich, f.f.d. TDIU profesor

Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TMI professori

Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU Marketing kafedrasini professori

Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori

Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori

Aliyev Bekdavlat Aliyevich, f.f.d., TDIU professori

Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., prof., Atrof-muhit va tabiatni muhofaza qilish texnologiyalari ilmiy-tadqiqot instituti

Axmedov Javoxir Jamolovich, i.f.f.d., "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari

Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori

Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d., Toshkent arxitektura-qurilish universiteti katta o'qituvchisi

Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti

Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., TDIU dotsenti

Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti

Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi

Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti

Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU Ilmiy tadqiqotlar va innovatsiyalar departamenti rahbari

Babayeza Zuhra Yuldashevna, TDIU huzuridagi PKQTUMOTMXHB mutaxassis

Ekspertlar kengashi:

Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti

Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti

Imomqulov To'liq Burxonovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

UO'K: 338.48 (075)

KBK: 65.433(011)

“Smart-turizm: XORIJIY TAJRIBA VA UNI O‘ZBEKISTONDA QO‘LLASH ISTIQBOLLARI”.
Respublika ilmiy-amaliy anjumani materiallari to‘plami. – T.: “YalT” jurnali, 2023. – 540-b.

To‘plamga xorijiy va mahalliy olimlar, sohaning yetuk mutaxassislari va oliy o‘quv yurtlarida turizm sohasidagi muammolar bo‘yicha ilmiy izlanishlar olib borayotgan doktorantlar, tadqiqotchilar, vazirlik, qo‘mita va turli mulkchilik shaklidagi korxona, tashkilotlarning yetakchi mutaxassislari, magistrnlarning ilmiy izlanishlarining natijalari kiritilgan.

To‘plamda keltirilgan materiallarning mazmuni, undagi statistik ma‘lumotlar va keltirilgan huquqiy-me‘yoriy hujjatlarning haqqoniyligi, tadqiqiy fikr-mulohazalar va takliflarga mualliflarning o‘zlari mas‘uldirlar.

Mas‘ul muharrir: t.f.d., prof. K.A. Sharipov

Konferensiya tahrir hay‘ati: i.f.d., prof. M.P.Eshov, i.f.d., prof. G.Q.Abduraxmanova, i.f.d., prof. S.K.Xudoyqulov, i.f.d., prof. M.A.Yuldashev, i.f.d., prof. A.M.Abduvohidov, i.f.d., prof.M.T.Aliyeva, i.f.d., prof. A.A.Eshtayev, i.f.d., prof.A.N.Norchayev, i.f.n.,prof. S.R.Safayeva, i.f.n., dots. D.I.Abidova, i.f.n., dots. X.Ochilova,i.f.n., dots. M.Nurfayziyeva.

Taqrizchilar:

Sh. Ergashxodjayeva, i.f.d., prof.

U. G‘afurov, i.f.d., prof.

Ushbu Toshkent davlat iqtisodiyot universitetida o‘tkazilayotgan «Smart-turizm: XORIJIY TAJRIBA VA UNI O‘ZBEKISTONDA QO‘LLASH ISTIQBOLLARI» mavzusidagi Respublika ilmiy-amaliy anjuman to‘plami O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta‘lim, fan va innovatsiyalar vazirligi tomonidan nashrga tavsiya etilgan.

ISBN 978-9943-6856-0-4

ILMIY FAOLIYANI RIVOJLANTIRISHDA TA'LIM TASHKILOTLARIDAN MAQSADLI FOYDALANISH

Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti mustaqil izlanuvchisi

Annotatsiya: Oliy ta'lim har qanday davlatning muvaffaqiyatli rivojlanishida hal qiluvchi ahamiyatga ega. Intel-lektual resurslarning eng yuqori darajasiga asoslangan texnologiyalarning inqilobiy o'zgarishlari va ular bilan bog'liq holda dunyoning yetakchi davlatlarining bunday resurslar uchun raqobati nafaqat iqtisodiyotni, balki XXI-asrning ijtimoiy-siyosiy rivojlanishini belgilovchi eng muhim omillarga aylanmoqda. Oliy ta'lim tizimi kengayib, nafaqat talabalar va o'qituvchilarning an'anaviy almashinuvini, balki transchegaraviy investitsiyalar va universi-tetlarning jahon ta'lim bozoridagi raqobati masalalarini ham qamrab olganligi sababli, ushbu jarayonning barcha ishtirokchilari o'z qarashlarini qayta ko'rib chiqishlari kerak.

Kalit so'zlar: muvaffaqiyatli rivojlanishida, transchegaraviy investitsiyalar, jahon miqyosidagi universitet, trans-formatsiyalashuv, global ta'lim bozori, mehnat bozori, sifatli kadrlar.

Abstract: Higher education is crucial for the successful development of any country. The revolutionary changes in technologies based on the highest level of intellectual resources and the related competition of the world's leading countries for such resources are becoming the most important factors determining not only the economy, but also the socio-political development of the 21st century. As the higher education system expands and includes not only the traditional exchange of students and teachers, but also the issues of cross-border investments and the competition of universities in the global education market, all participants in this process must reconsider their views.

Key words: successful development, cross-border investments, world-class university, transformation, global education market, labor market, quality personnel.

Аннотация: Высшее образование имеет решающее значение для успешного развития любой страны. Революционные изменения в технологиях, основанные на высочайшем уровне интеллектуальных ресурсов, и связанная с этим конкуренция ведущих стран мира за такие ресурсы становятся важнейшими факторами, определяющими не только экономику, но и социально-политическое развитие XXI века. Поскольку система высшего образования расширяется и включает в себя не только традиционный обмен студентами и преподавателями, но и вопросы трансграничных инвестиций и конкуренции уни-верситетов на мировом рынке образования, все участники этого процесса должны пересмотреть свои взгляды.

Ключевые слова: успешное развитие, трансграничные инвестиции, университет мирового уровня, трансформация, глобальный рынок образования, рынок труда, качественные кадры.

KIRISH

Oliy ta'limning barqaror iqtisodiy rivojlanishga qo'shgan hissasini o'rganuvchi "Bilimlar jamiyatini qurish" Jahon bankining siyosati bo'yicha hisobotiga ko'ra, yuqori samarali oliy ta'lim tizimlari nafaqat tadqiqot universitetlarini, balki keng ko'lamli institutsional modellarni ham qamrab oladi. Shuningdek, mehnat bozorida talab qilinadigan malakali ishchi va xizmatchilarni ishlab chiqaradigan politexnika va san'at maktablari, qisqa muddatli texnik muassasalar, jamoa kollejlari, ochiq universitetlar va bosh-qalarni ham o'z ichiga oladi. Bu tizimda har bir turdagi ta'lim muassasasi muhim o'rin tutadi va davlat-niing asosiy g'amxo'rliqi tizimning turli tarkibiy qismlari o'rtasida mutanosib rivojlanishga erishishdan iborat. Iqtisodiyoti nisbatan rivojlangan mamlakatda ham (masalan, Chili) o'rta kasb-hunar texnik ta'limining obro'-e'tiborining yo'qligi va sifatining pastligi davlatning malakali mutaxassislariga bo'lgan ehtiyojini qondirish imkoniyatini susaytiradi.

Oliy ta'lim tizimida ilmiy-tadqiqot universitetlari mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirish uchun zarur bo'lgan, bilim ishlab chiqarishga va milliy innovatsion tizimlarni yaratishga qodir bo'lgan mutaxas-

sislarni, yuqori darajali mutaxassislarni, tadqiqotchi olimlarni tayyorlashda asosiy rol o'ynaydi. Shu nuqtai nazardan, ko'plab hukumatlar o'zlarining eng yaxshi universitetlari haqiqatan ham intellektual va ilmiy rivojlanishda birinchi o'rinda ekanligiga ishonch hosil qilishni xohlashadi.

Hozirgi kunda ko'plab hukumatlarni qamrab olgan jahon darajasidagi universitetlarga intilish ko'plab savollarni tug'diradi. Nima uchun mamlakat oliy ta'lim tizimini yaratishda "jahon miqyosidagi" standartlarga intilmoqda? Hukumat asosiy maqsadi mamlakatning ichki ehtiyojlarini qondirishdan iborat bo'lgan va uning xalqaro miqyosda tan olinishi haqida o'ylamaydigan ta'lim tizimini rivojlantira oladimi? "Jahon miqyosidagi universitet" ta'rifi "elitar G'arb" bilan sinonimmi va bu holda boshqa barcha "g'arbiy bo'lmagan mamlakatlar" oliy ta'limning madaniy an'analariga nisbatan kuchli noto'g'ri qarashni rivojlantirmaydimi? Faqat tadqiqot universitetlari jahon darajasidagi muassasalar hisoblanadimi yoki boshqalar (universitetlar, politexnika, jamoat kollejlari va ochiq universitetlar) bu maqomga da'vo qila oladimi? Bu kitob o'z oldiga yuqorida ko'rsatilgan masalalarni chuqur o'rganish vazifasini qo'ymaydi. Jahon miqyosidagi universitetlar milliy oliy ta'lim tizimining bir qismi ekanligini va ushbu tizim doirasida faoliyat ko'rsatishi kerakligini e'tirof etgan holda, kitob universitetlarning o'z ligalarida eng yaxshisiga aylanish strategiyalarini o'rganishga qaratilgan va shuningdek, mamlakatlar uchun qo'llanma bo'lishi mumkin. Shunday qilib, ushbu kitobning asosiy maqsadi jahon darajasidagi raqobatbardosh universitetlarni (shuningdek, "jahon toifasidagi universitetlar", "elita" yoki "flagman universitetlar" deb ham ataladi) yaratish bilan bog'liq bo'lgan muammolarni aniqlashdir. Jahon darajasiga tezda erishish uchun amal qiladigan biron bir standart yoki shablon bormi? Bu savollarga javob berish uchun biz jahon darajasidagi universitet nima ekanligini aniqlashdan boshlashimiz kerak.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqot ishida keyingi yillarda ta'lim tashkilotlarining transformatsiyalashuvi jarayonlari hamda mehnat bozoriga sifatli kadrlar tayyorlayotgan ta'lim tashkilotlariga talabning oshishi mazkur tizimni kompleks rivojlantirish, obyektiv zaruriyati va ahamiyati o'rganilib, mazkur yo'nalish bo'yicha olimlar va mutaxassislarning fikrlariga tayangan holda analiz va sintiz, kuzatish, gupuhlash, qiyosiy tahlil, tizimli yondashuv, rasmiy-mantiqiy, statistika va iqtisodiy tahlil kabi usullari orqali ta'lim tashkilotlarini yanada rivojlanishining o'stuvor yo'nalishlarini belgilash usuli taklif etilgan. Shuningdek, hududlarda ta'lim tashkilotlarining faoliyatini samarali tashkil etish, va sifatli kadrlarni tayyorlash bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqilgan.

TAHLIL VA NATIJALAR

So'nggi o'n yillikda "jahon miqyosidagi universitet" atamasi nafaqat o'qitish va tadqiqot sifatini yaxshilash, balki undan ham muhimi, egallash, moslashish, global ta'lim bozorida raqobat qilish qobiliyatini rivojlantirish uchun mo'ljallangan iboraga aylandi. Talabalar hozirda o'zlari uchun mavjud bo'lgan eng yaxshi ta'lim muassasalariga kirishga intilmoqdalar va hukumatlar universitetlarga kiritgan sar-moyalaridan maksimal foyda olishdan manfaatdor. Shu munosabat bilan institutning global miqyosda tan olinishi butun dunyo universitetlarini tashvishga solmoqda. Jahon miqyosidagi universitetning paradoksi, Altbaxning aniq va ixcham kuzatishiga ko'ra, "hamma bunday universitetni yaratishni xohlaydi, ammo bu nima ekanligini hech kim bilmaydi va uni qanday olishni ham bilmaydi".

Universitet jahon darajasidagi universitet deb da'vo qila olmaydi; elita maqomi xalqaro tan olish asosida tashqi dunyo tomonidan tasdiqlanishi kerak. Yaqin vaqtgacha xalqaro maqomni olish jarayoni asosan universitet obro'siga asoslangan subyektiv bahoga asoslanib kelardi. Masalan, Garvard, Yel yoki Kolumbiya universiteti kabi AQShdagi Ivy League universitetlari; Buyuk Britaniyadagi Oksford, Kembrij va Tokio universiteti an'anaviy ravishda elita universitetlarining ekslyuziv guruhidan biri bo'lib kelgan, garchi shu paytgacha ularning ta'lim, tadqiqot va bilimlarni uzatish bo'yicha yuqori mavqei tasdiqlovchi qat'iy, dalillarga asoslangan baholashlar bo'lmagan. Hatto bitiruvchilarning yuqori maoshlari ham ularning ta'limining haqiqiy qiymatining obyektiv dalili sifatida qabul qilinishi mumkin emas. Biroq, so'nggi bir necha yil ichida nufuzli ligalar ro'yxatiga qo'shimcha ravishda jahon darajasidagi universitetlarni aniqlash va tasniflashning obyektiv usullari paydo bo'ldi. Bu usullardan biri oliy ta'lim muassasalari reytingidir. Eng mashhur reyting usullarining aksariyati bir mamlakatdagi universitetlarga toifalarni belgilashni o'z ichiga olgan bo'lsa-da, xalqaro universitetlar reytingini yarat-

ishga urinishlar ham bo'lgan. Turli mamlakatlardagi universitetlarni taqqoslashga asoslangan ikkita eng to'liq va keng qamrovli xalqaro reytinglar universitetlar reytingidir.

Times Higher Education Supplement (THES) va Shanxay Jiao Tong universiteti (SJTU) jahon universitetlarining akademik reytingi. Turli mamlakatlardagi institutlarni solishtirish uchun ushbu reyting jadvallari universitetlarning o'zidan yoki ommaviy axborot manbalaridan olingan obyektiv va subyektiv ma'lumotlar asosida tuziladi. Times reytingiga dunyoning eng yaxshi 200 ta universiteti kiradi. Birinchi marta bunday ro'yxat 2004 yilda taqdim etilgan. Reyting metodologiyasi, birinchi navbatda, subyektiv ma'lumotlar (hamkasblarni baholash, ish beruvchilarning bitiruv malakasini oshirish sifati bo'yicha so'rovlari), miqdoriy ko'rsatkichlar (hamkasblarni baholash) kombinatsiyasidan tuzilgan xalqaro obro'ga asoslangan. Shu jumladan chet ellik talabalar va o'qituvchilar soni) va professor o'qituvchilarning ishonchliligi (ularning ilmiy ishlarining iqtibos ko'rsatkichi bilan ifoda etadi. Shanxay reytingi ro'yxati (SJTU) 2003-yildan beri tuzilib kelinmoqda. Unda dunyoning eng yaxshi 500 ta universitetlari ko'rsatilgan. Baholash mezonlari faqat o'qituvchilar, bitiruvchilar va xodimlarning o'quv va ilmiy faoliyatining obyektiv ko'rsatkichlari hisoblanadi. Nashrlar soni, ma'lumotnomalar va eng nufuzli xalqaro mukofotlar (masalan, Nobel mukofoti yoki Filds medali) baholanadi.

Jahon miqyosidagi universitetlarning oddiy universitetlardan qanday farq qilishini tushuntirishga harakat qilgan ba'zi olimlar ularning bir qator asosiy xususiyatlarini aniqlashga muvaffaq bo'lishdi:

- yuqori malakali professor-o'qituvchilar tarkibi, ajoyib tadqiqot natijalari, sifatli o'qitish, davlat va nodavlat manbalardan katta miqdorda moliyalashtirish;
- yuqori iqtidorli, shu jumladan, chet ellik talabalarning mavjudligi;
- akademik erkinlik, aniq belgilangan boshqaruv tuzilmalari va o'qitish, tadqiqot, ma'muriy ishlar va (ko'pincha) talabalarning iqtisodiy va ijtimoiy hayoti uchun yaxshi jihozlangan imkoniyatlar.

Buyuk Britaniya va Xitoy universitetlari tomonidan birgalikda olib borilgan so'nggi tadqiqotlar natijalariga ko'ra, ushbu ro'yxat boshqa asosiy xususiyatlar bilan to'ldirildi. Ushbu ro'yxat universitetning xalqaro obro'sidan tortib, obyektiv baholash qiyin bo'lgan mavhumroq tushunchalar, masalan, universitetning jamiyat taraqqiyotiga qo'shgan hissasi kabi keng ko'lamli parametrlarni o'z ichiga oladi.

Dunyo universitetining aniqroq ta'rifini taklif qilishga urinishda, bu kitob, ushbu universitetlarning ajoyib natijalari (bitiruvchilarning yuqori obro'si, zamonaviy tadqiqotlar va uni amalga oshirish) asosida bir-birini mustahkamlovchi uchta omil yotadi, degan xulosaga keladi. Bular:

- a) iqtidorlarning yuqori konsentratsiyasi (o'qituvchilar va talabalar);
- b) o'rganish va ilg'or tadqiqotlar o'tkazish uchun qulay muhit yaratish uchun resurslarning ko'pligi va;
- c) strategik qarashlarni, innovatsiyalarni targ'ib qiluvchi universitet boshqaruv tuzilmasi va moslashuvchanlik, universitetga qarorlar qabul qilish va byurokratik to'siqlarsiz resurslarni boshqarish imkonini beradi.

Transformatsiya yo'llari yangi jahon darajasidagi universitetlarni yaratish yo'llarini ko'rib chiqishda bir-birini mustahkamlovchi ikkita omilni hisobga olish kerak. Birinchisi tashqi xususiyatga ega – davlatning milliy, mintaqaviy va mahalliy darajadagi roli va universitet maqomini oshirish uchun jalb qilingan resurslar. Ikkinchi omil ichki – bu universitetlarning o'z imkoniyatlarini amalga oshirish, zarur o'zgarishlar jarayonlari va jahon andozalari darajasidagi institutlarni yaratish yo'lida amalga oshirilishi kerak bo'lgan qadamlardir.

Davlatning roli o'tmishda jahon andozalari darajasidagi universitetni barpo etishda davlatning roli hal qiluvchi omil bo'lmagan. Qo'shma Shtatlardagi Ivy League universitetlarining tarixi shuni ko'rsatadiki, ular birinchi navbatda o'sish natijasida ajoyib muvaffaqiyatlarga erishgan.

Xuddi shunday, Oksford va Kembrij asrlar davomida o'z-o'zidan takomillashib bordi, yillar davomida davlat mablag'lari miqdori o'zgardi, ammo universitetlarning faoliyatning barcha sohalarida va ayniqsa, boshqaruvda muhim avtonomiyasi, missiya va rivojlanish yo'llarini belgilab berdi. Bugungi kunda jamiyat ko'magisiz va davlatning bevosita moliyaviy ko'magisiz jahon andozalari darajasidagi oliy o'quv yurti yaratilishini kutish qiyin.

1-jadval: Turli xil siyosat yondashuvlarining afzalliklari va kamchiliklari jahon darajasidagi universitetlarni barpo etish yo'lida

Yondashuv			
Shartlar	Mavjud universitetlarni modernizatsiya qilish	Mavjud universitetlarni birlashtirish	Yangi universitetlarni tashkil etish
Iqtidorni jalb qilish qobiliyati	O'qituvchilar tarkibini yangilash va iqtidorli talabalarni jalb qilish uchun brendni o'zgartirishdagi qiyinchiliklar	Menajmentni o'zgartirish va yangi doimiy xodimlarni jalb qilish imkoniyati Oldingi xodimlarning mumkin bo'lgan qarshiligi	Eng yaxshisini tanlash imkoniyati (o'qituvchilar va talabalar). Iqtidorli talabalarni notanish universitetga jalb etishdagi qiyinchiliklar. Akademik va ilmiy an'analarni yaratish zarurati
Xarajatlar	Kamroq yuk	Neytral	Ko'proq mashaqqatli
Boshqaruv	Mavjud boshqaruv stereotipini o'zgartirish qiyin	Mavjud universitetlarga nisbatan boshqa huquqiy maqomga ega bo'lish ehtimoli yuqori	Tegishli boshqaruv tuzilmasi va rag'batlantirish tizimini yaratish qobiliyati
Institutsional madaniyat	Strukturani ichkaridan o'zgartirishdagi qiyinchiliklar	Shaxsiy institutsional madaniyatlarga asoslangan yangi «yuz» ni yaratishda mumkin bo'lgan qiyinchiliklar	Mukammallik madaniyatini yaratish imkoniyati
O'zgarishlarni boshqarish	Asosiy masalalar bo'yicha maslahat va barcha manfaatdor tomonlar bilan muloqot	Barcha manfaatdor tomonlarni kutilayotgan me'yorlar va institutsional madaniyat bilan tanishtirish uchun «normativ yondashuv»	Yangi universitetning atrof-muhitga moslashishi va ta'lim xizmatlari bozorida imidjini shakllantirishi uchun «atrof-muhitga moslashish» yondashuvi

10 ta jahon darajasidagi universitetlar qurish va har bir davlat ushbu modellarning kombinatsiyasi asosida jahon darajasidagi universitet qurish strategiyasini ishlab chiqishi mumkin.

Institutsional darajadagi strategiya Jahon miqyosidagi universitetni yaratish, avvalambor, kuchli yetakchilikni, universitetning missiyasi va maqsadlarini aniq tasavvur qilishni hamda ushbu qarashni aniq maqsad va dasturlarga aylantirish uchun aniq belgilangan strategik rejani talab qiladi. Yuqori natijalarga erishishga yo'naltirilgan universitetlar o'zlarining kuchli va zaif tomonlarini, o'sish imkoniyatlarini obyektiv baholaydilar, ish faoliyatini yaxshilash rejalarini ishlab chiqadilar, amalga oshiradilar va ularning barchasi sifatning sezilarli yaxshilanishiga olib keladi. Aksincha, o'z ishining natijalaridan qoniqish hosil qilgan, o'z ishidan mamnun bo'lgan, o'z ambitsiyaviy ruhini yo'qotib, kelajak haqida o'ylamay, inertsia bilan ishlashda davom etadi, buning natijasida ular raqobatchilardan tobora ortda qolmoqda.

Yakuniy nazorat ro'yxati. Hukumatlar ham, universitetlar ham jahon darajasidagi universitetlarni yaratishga yo'l-yo'riq ko'rsatishda bir nechta asosiy savollarga javob berishlari kerak:

- Nima uchun bu mamlakatga jahon miqyosidagi universitet kerak? Uning yaratilishidan iqtisodiy foyda qanday bo'ladi? Mavjud universitetlarga sarmoya kiritish oqilona emasmi?
- Yangi universitet haqidagi fikringiz? U qanday joyni egallaydi?
- Bir davlatda qancha dunyo miqyosidagi universitetlar mavjud bo'lishi mumkin va qancha davlat mablag'lari mavjud?
- Mamlakatning o'ziga xos sharoitlaridan kelib chiqqan holda qanday strategiyani amalga oshirish kerak: mavjud universitetlarni rivojlantirish, ularni birlashtirish yoki yangi universitetlar tashkil etish?
- Birinchi ikkita yondashuvni tanlashda qanday mezonlarga amal qilish kerak?
- Yangi(lar) va allaqachon mavjud universitetlar o'rtasida qanday aloqalar va muvofiqlashtirish mumkin?
- O'zgarishlar qanday moliyalashtiriladi? Xarajatlarning qaysi qismi davlat budjeti hisobidan qoplanadi? Xususiy sektor qanday xarajatlarni o'z zimmasiga olishi mumkin? Qanday turdagi imtiyozlarni taklif qilish mumkin (masalan, davlat tomonidan yer ajratish, soliq imtiyozlari)?
- Hukumat o'zgarishlarni rag'batlantirish va yangi universitet uchun adekvat boshqaruv tuzilmasini saqlab qolish uchun qanday choralar ko'rishi mumkin? Qaysi darajadagi avtonomiya va javobgarlik shakllari mos keladi?

- Bu jarayonda hukumatning roli qanday?
- Universitet qanday qilib samarali boshqaruv jamoasini shakllantirishi mumkin?
- Yangi muassasa qanday qarash, missiya va aniq maqsadlarga erishmoqchi?
- Qaysi sohalarda ta'lim va tadqiqot mukammallikka erishadi?
- Talabalar qaysi maqsadli guruhdan jalb qilinadi?
- Xalqaro aloqalar nuqtai nazaridan universitetning maqsadlari qanday (o'qituvchilar, talabalar, o'quv rejalari va dasturlari va boshqalar uchun)?
- Taklif etilayotgan sifat o'zgarishlarining taxminiy qiymati qancha va ular qanday moliyalashtiriladi?
- Bu ishning muvaffaqiyatini qanday o'lchash mumkin?
- Qanday monitoring tizimlari, natijalar ko'rsatkichlari va hisobot mexanizmlaridan foydalanish kerak?

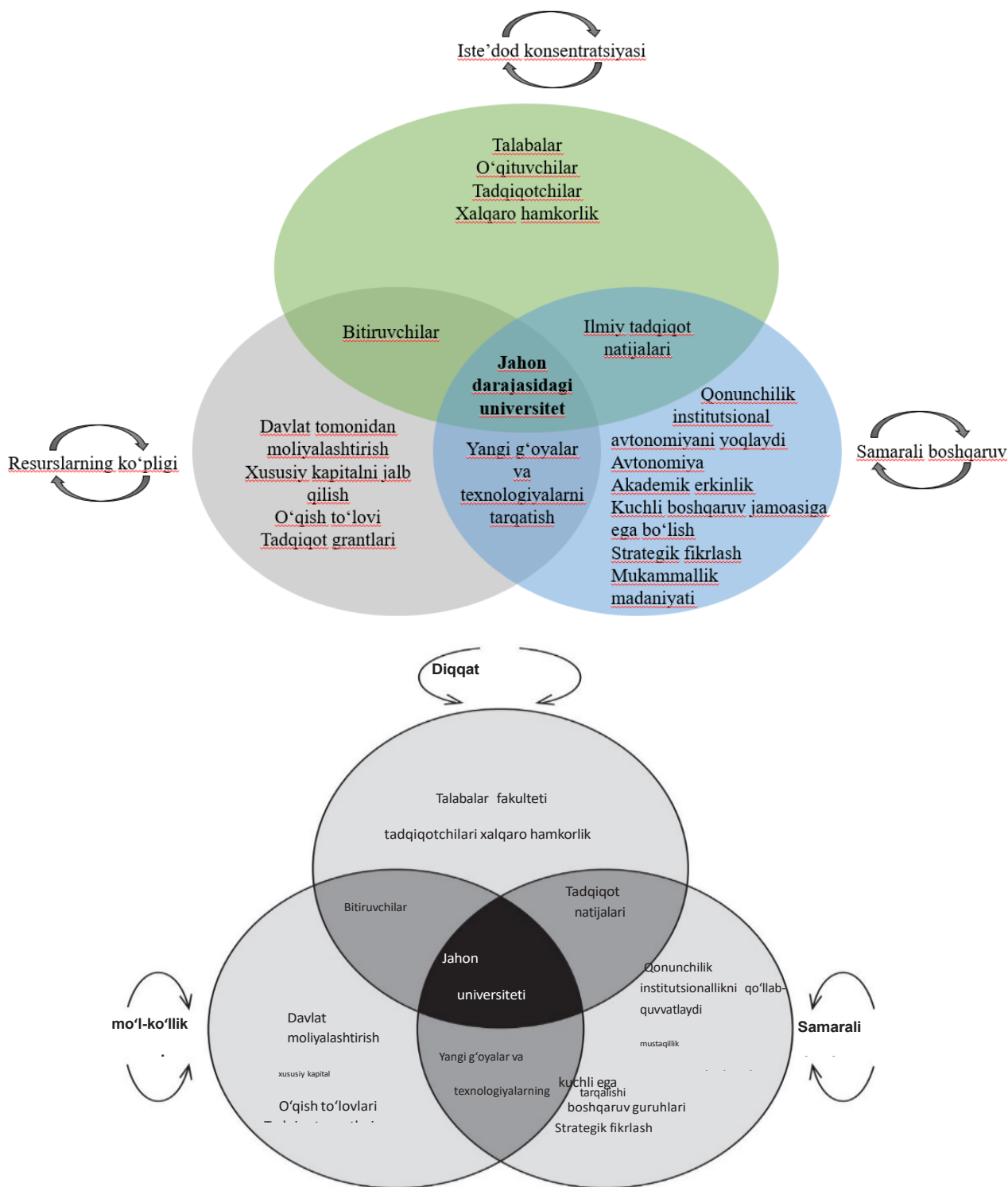
Oliy ta'lim sektorida Jahon bankining rivojlanayotgan va o'tish davridagi iqtisodiyotdagi hukumatlar bilan olib boradigan ishlari asosan butun tizimni isloh qilishga qaratilgan. Bankning yordami siyosiy maslahatlar, tahlillar, texnik yordam va kreditlar orqali moliyaviy yordamning kombinatsiyasi shaklida amalga oshiriladi. Bularning barchasi g'oyalarni ishlab chiqishdan to amaliyotga tatbiq etishgacha bo'lgan yo'lda oliy ta'lim sohasidagi islohotlarni ilgari surish maqsadida amalga oshirilmoqda.

So'nggi yillarda ko'plab mamlakatlar o'z universitetlarining jahon darajasiga ko'tarilishiga to'sqinlik qilayotgan asosiy to'siqlarni va ko'zlangan maqsadga olib kelishi mumkin bo'lgan o'zgarishlarni aniqlashda yordam berish uchun Jahon bankiga murojaat qilmoqda. Ushbu so'rovlarga javoban Jahon banki alohida universitetlarni qo'llab-quvvatlashni an'anaviy tizimli yondashuvdan innovatsiya va islohotlar jarayoniga qanday ajratishni ko'rib chiqishni zarur deb hisobladi. Bugungi kundagi tajriba shuni ko'rsatadiki, ushbu maqsadga uchta qo'shimcha yo'l bilan erishish mumkin, ular turli mamlakatlarda mahalliy xususiyatlarni hisobga olgan holda turli xil kombinatsiyalar va konfiguratsiyalarni olishlari mumkin:

- mumkin bo'lgan va mavjud variantlarni aniqlashda yordam berish uchun texnik yordam;
- elita universitetlarining kerakli sonini baholash, mavjud va rejalashtirilgan moliyalashtirishni ko'rib chiqish orqali tegishli moliyaviy yordam olish;
- har bir alohida holat bo'yicha muassasaning o'ziga xos missiyasi va manzilini belgilash;
- resurslarni taqsimlashda nomutanosibliklarga yo'l qo'ymaslik uchun boshqa oliy ta'lim tizimi bilan muvofiqlashtirishni rivojlantirish;
- xalqaro seminarlar va o'quv safarlarida ishtirok etish orqali yangi elita universitetlariga xorijiy universitetlar bilan aloqa o'rnatishda yordam va vositachilik qilish hamda tegishli tajribani rivojlantirish. Ushbu ish shakllari, shuningdek, xorijiy universitetlar – yangi universitet tashkil etilgan yillarda yoki mavjud ta'lim muassasasini jahon darajasidagi universitetga aylantirish davrida uslubiy va texnik yordam ko'rsatadigan hamkorlar bilan uzoq muddatli aloqalarni o'rnatishni o'z ichiga oladi. Jahon banki, shuningdek, yangi institutni qo'llab-quvvatlashdan manfaatdor bo'lgan turli tomonlar va hamkorlar o'rtasida siyosiy muloqotni rivojlantirishi mumkin;
- loyihani tayyorlashdan tortib, bunday treningni yaratishgacha bo'lgan barcha xarajatlarning dastlabki bahosini o'tkazish uchun moliyaviy yordam muassasa.

Xususiyl oliy ta'limni rivojlantirishga ko'maklashish uchun ijobiy qonunchilik bazasi va umumiy muhitga ega bo'lgan mamlakatlarda Jahon bankining moliyaviy yordamiga qo'shimcha ravishda Xalqaro moliya korporatsiyasi (IFC) kreditlari va kafolatlaridan ham foydalaniladi.

Jahon miqyosidagi universitetni tavsiflovchi uchta omil – iste'dodlar konsentratsiyasi, yuqori darajadagi moliyalashtirish va samarali boshqaruvning kombinatsiyasi aynan ularning asosiy farqlovchi xususiyati ekanligini ta'kidlash muhimdir. Har uch guruh o'rtasidagi dinamik o'zaro ta'sir akademik dunyo elitasiga tegishli bo'lgan universitetlarni ajratib turadi (1-rasmda ko'rsatilganidek). Yaqinda Yevropa universitetlarida o'tkazilgan so'rov natijalari yuqori darajada moliyalashtirish va samarali boshqaruv universitet sifatini umumiy yaxshilashga yordam berishini tasdiqlaydi. Ular eng yaxshi universitetlar avtonomiyadan foyda ko'rishini aniq ko'rsatmoqda, bu esa o'z navbatida xarajatlar samaradorligini oshiradi va kuchli tadqiqot natijalarini beradi.

1.-rasm: Jahon darajasidagi universitetlarning xususiyatlari: asosiy omillarning kombinatsiyasi

Manba: Jamil Salmiy tomonidan yaratilgan.

Universitetlarni boshqarishning samarali tuzilmalari ham yetarli moddiy resurslarni jalb qilmasdan va eng iqtidorli olimlarni jalb qila olmasdan ishlamaydi. Jahon darajasidagi universitet yaratish uchun faqat universitetga sarmoya kiritish yoki abituriyentlarni qabul qilishda tanlab olishning o'zi kifoya emas. Buni Braziliyadagi eng yaxshi universitet San-Paulu universiteti (USP) misolida yaqqol ko'rish mumkin. Aholi soni bo'yicha Braziliya beshinchi o'rinda, yalpi ichki mahsulot ishlab chiqarish bo'yicha esa dunyoda 10-o'rinda. Mamlakat oltita yirik avtomobil ishlab chiqaruvchilardan biri, u Embraer va

Aracruz Celulose kabi jahon miqyosidagi kompaniyalarga ega, ammo dunyodagi eng yaxshi 100 ta universitetlar ro'yxatida Braziliya universitetlari yo'q.

Rivojlanayotgan va o'tish davridagi iqtisodiyoti mamlakatlar hukumatlari bilan oliy ta'lim sohasida hamkorlik qilib, Jahon banki birinchi navbatda uning tizimli islohoti masalalariga e'tibor qaratadi. Jahon bankining yordami konseptual masalalarni ishlab chiqishda ekspert yordami va tahliliy texnik yordam, oliy ta'lim sohasida yirik islohotlarni ishlab chiqish va ularni amaliy amalga oshirish jarayonida kreditlar va kreditlar orqali moliyaviy qo'llab-quvvatlash ko'rinishida amalga oshiriladi.

Biroq, so'nggi yillarda ko'plab mamlakatlar o'z universitetlarining jahon darajasidagi universitetlarga aylanishiga to'sqinlik qilayotgan asosiy to'siqlarni aniqlash va bu maqsadga erishish yo'llarini ishlab chiqishda Jahon bankidan yordam so'ramoqda. O'z navbatida, Jahon banki bu savollarga javob berish uchun birinchi navbatda alohida institutlarni qo'llab-quvvatlashni tizimli innovatsiyalar va islohotlarga an'anaviy yondashuv bilan qanday bog'lashni ko'rib chiqish kerakligini aniqladi. Bugungi kundagi tajriba shuni ko'rsatadiki, bu maqsadga uchta qo'shimcha yo'l bilan erishish mumkin. Turli mamlakatlarda ular turli xil kombinatsiyalarda birlashtirilishi mumkin:

- mamlakatlarga yordam berish uchun texnik yordam va ko'rsatmalar
- mumkin bo'lgan yechimlarni aniqlash;
- mavjud va potentsial imkoniyatlarni hisobga olgan holda qancha elita universitetlarga ega bo'lishni xohlashlarini va saqlab qolishlarini hal qilish;
- missiyani aniqlash va har bir alohida holatda bunday universitetning joylashuvi;
- budjet mablag'larining tarqoq bo'lishiga yo'l qo'ymaslik uchun uning boshqa oliy ta'lim muassasalari bilan o'zaro aloqalarining aniq sxemasini ishlab chiqish;

Xorijdagi elita universitetlari bilan tajriba almashish, jumladan, xalqaro o'quv safarlari va seminarlar o'tkazishda vositachilik va yordam ko'rsatish. Xorijiy hamkor universitetlar bilan aloqalar jahon andozalari darajasidagi universitet maqomiga erishishga qaratilgan yangi ta'lim muassasalarini shakllantirish yoki mavjudlarini modernizatsiya qilishda yordam beradi. Jahon banki hamkorlar va barcha manfaatdor tomonlar o'rtasida muloqot o'tkazishga ko'maklashishi mumkin, uning davomida rivojlantirish konsepsiyasi va yangi universitetni qo'llab-quvvatlash shakllari ishlab chiqiladi;

yangi universitetga budjet investitsiyalarini kiritishdan oldingi davrda moliyaviy yordam. Loyihani ishlab chiqish va uni amalga oshirish xarajatlari smetasini tayyorlash uchun ajratiladi.

Xususi oliy ta'limni rivojlantirishga ko'maklashuvchi va rag'batlantiruvchi qonunchilik bazasi mavjud bo'lgan mamlakatlarda Xalqaro moliya korporatsiyasi (IFC) kreditlari va kafolatlari Jahon bankining moliyaviy yordamini to'ldirishi mumkin. Buning zaruriy sharti davlat-xususi sheriklik shaklida yangi universitet tashkil etish yoki mavjud universitetni modernizatsiya qilishdir.

Bir narsa muhim: barcha variantlar har bir mamlakatning o'ziga xos xususiyatlarini hisobga olishi kerak. Yuqori daromadli mamlakatlar faqat moliyaviy yordamga muhtoj emas, lekin Jahon bankidan maslahat so'rang, chunki u keng xalqaro tajriba va tajribaga ega bo'lgan mutaxassislarining qiyosiy ustunligiga ega. Ushbu maslahatlar konsalting xizmatlari uchun to'lovlar asosida taqdim etilishi mumkin.

Kam daromadli davlatlar, ayniqsa, kichik davlatlar (aholisi besh milliondan kam) yuqori malakali kadrlar va innovatsion texnologiyalarga eng yuqori talablarga javob beradigan yetakchi universitet yaratishga urinayotganlarida qiyinchiliklarga duch kelishadi.

2-jadval: Mamlakatlar guruhlariga bo'yicha Jahon bankining qo'llab-quvvatlash turlari

Qo'llab-quvvatlash turi	Yuqori daromadli mamlakatlar	O'rta daromadli mamlakatlar	Kam daromadli mamlakatlar (katta mamlakatlar)	Kam daromadli mamlakatlar (kichik mamlakatlar)
Texnik yordam	Ha	Ha	Ha	Ha
Konsalting xizmatlari va yordami	Ha	Ha	Ha	Ha
Moliyaviy yordam	Yo'q	Ha (tanlov asosida)	Ha	Ha (mintaqaviy darajada)

Manba: Jamil Salmiy tomonidan yaratilgan.

Kamdan-kam hollarda ular bunday qimmat institutni qurish va doimiy ravishda qo'llab-quvvatlash uchun yetarli resurslarga ega, shuningdek, ularning ilmiy va tadqiqot ishlari xalqaro miqyosda raqobatbardosh darajada amalga oshirilishini ta'minlash uchun zarur bo'lgan malakali o'qituvchilar va olimlar soniga bog'liq.

Shu nuqtai nazardan, moliyaviy kadrlar resurslarini safarbar qilish nuqtai nazaridan eng tejamkor va samarali yondashuv mintaqaviy universitetlarni tashkil etish bo'ladi. Ularni qurishda donorlik yordami mintaqaviy bir martalik pul tushumlari bilan cheklanmasligi kerak.

Bunday universitetga malakali mutaxassislarni jalb qilish va saqlab qolish uchun turli dasturlar va imtiyozlar uchun uzoq muddatli, asta-sekin kamayib boruvchi moliyalashtirish bo'lishi kerak.

XULOSA

Yuqori o'rinli universitetlar tadqiqot yo'li bilan bilimlarni tarqatishga katta hissa qo'shadigan, ushbu jarayonlar uchun qulay muhitda eng yangi o'quv dasturlari va o'qitish usullarini o'rgatadigan universitetlardir. Shu bilan birga, ilmiy tadqiqotlar o'quv jarayonining ajralmas tarkibiy qismiga aylanadi va bitiruvchilar ham o'qish davomida, ham (bundan ham muhimi) o'qishni tugatgandan so'ng muvaffaqiyatga erishadilar.

Jahon darajasidagi universitetni "ishlab chiqarish" uchun yagona retsept yoki sehrli formula yo'q. Milliy kontekst va institutsional modellar ko'p qirrali. Har bir mamlakatning o'zi turli mumkin bo'lgan yondashuvlar orasidan uning imkoniyatlari va resurslariga mos keladigan strategiyani tanlashi kerak. Jahon tajribasi elita universitet qaysi asosiy xususiyatlarga ega bo'lishi kerakligi – iqtidorlarning yuqori konsentratsiyasi, resurslarning ko'pligi va moslashuvchan boshqaruvga ega bo'lishi kerakligiga misollar keltirdi. Muvaffaqiyatli tajribalar ham mavjudlarini takomillashtirish yoki birlashtirishdan butunlay yangi universitetlarni yaratish imkoniyatini beradi.

Qolaversa, universitetlar tizimini o'zgartirishni mamlakat taraqqiyotining boshqa jabhalaridan ajratib bo'lmaydi. Jahon miqyosidagi universitetni barpo etish va uni amalga oshirishning istiqbolli strategiyasi:

- a) mamlakatni iqtisodiy va ijtimoiy rivojlantirishning umumiy strategiyasi;
- b) ta'lim tizimining quyi bo'g'inidagi joriy o'zgarishlar va rejalashtirilgan islohotlar;
- c) boshqa turdagi oliy o'quv yurtlarini rivojlantirish rejalari ta'lim zamonaviy texnologiyalarga yo'naltirilgan ta'lim, ilmiy-tadqiqot muassasalarining yaxlit tizimini yaratish.

Shuni ta'kidlash kerakki, jahon darajasidagi universitetlar ko'pincha eng yaxshi tadqiqot universitetlari bilan tenglashtirilgan bo'lsa-da, ilmiy tadqiqot olib bormaydigan va so'zning qat'iy ma'nosida universitet hisoblanmaydigan jahon darajasidagi oliy o'quv yurtlari ham mavjud. Shu sababli, jahon andozalari darajasidagi universitetlar qurish vazifasini boshlayotgan davlatlar jamiyatning ta'lim va kadrlar tayyorlash sohasidagi eng keng talablariga javob beradigan mukammal muqobil institutlarning mavjudligi zarurligini hisobga olishlari kerak. Oliy ta'lim darajasida ta'lim natijalarini o'lchashga bo'lgan qiziqish ortib borayotgani va bu boradagi bahs-munozaralar a'lochi talabalarning ajoyib natijalarga erishishigina emas, balki, shubhasiz, universitet ega bo'lgan qo'shimcha bilimlar ham ekanligini e'tirof etishdan dalolat beradi. Alohida o'quvchilarning o'quv ehtiyojlariga javob beradigan tarzda taqdim etiladi va ular yildan-yilga xilma-xil bo'lib bormoqda.

Va nihoyat, jahon miqyosidagi universitetlarni yaratish harakati ortidagi barcha bosim yoki inertsiya jarayonlari jahon miqyosidagi universitetlarning ahamiyatini ortiqcha dramatizatsiya qilishning, milliy oliy ta'lim doirasida resurslarning nomutanosib taqsimlanishining oldini olish uchun to'g'ri kontekstda ko'rib chiqilishi kerak. Hatto sanoatlashgan yoki rivojlanayotgan har bir mamlakat iqtisodiy jarayondagi o'z ulushini oshirishga intilayotgan global bilim iqtisodiyotida ham jahon darajasidagi universitetlar qurish haqidagi shov-shuv ko'plab tizimlarning real ehtiyojlari va imkoniyatlaridan ancha yuqori bo'lib hisoblanadi.

MUNDARIJA

1-ШУЪБА

ЎЗБЕКИСТОНДА SMART-ТУРИЗМНИ ЗАМОНАВИЙ ПРИНЦИПЛАРИ АСОСИДА РИВОЖЛАНТИРИШ ВА БУНДА ХОРИЖ ТАЖРИБАСИДАН ФОЙДАЛАНИШ

Ўзбекистонда Smart-туризмни ривожлантириш истиқболлари.....	5
Конгратбай Авезимбетович Шарипов	
Рақамли инновацион технологиялардан туризмда самарали фойдаланиш йўллари	7
Эшов Мансур Пулатович	
Туристтик кластерларнинг технологик платформасини ишлаб чиқиш.....	10
Абдурахмонова Гулнора Каландаровна	
Tourism Development in Uzbekistan: Comprehensive Analysis of Current Trends and Future Prospects	13
Zufarova Nozima Gulamiddinovna	
Қорақалпоғистон Республикасида туризм соҳасининг янги йўналишларини ташкил этиш имкониятлари	17
Эштаев Алишер Абдуғаниевич, Хошимов Баҳром Баҳадирович	
Ўзбекистонда тоғ туризмнинг ривожлантириш йўналишлари	20
Ахмедов Икром Акрамович	
Туристтик-рекреацион ресурслари юқори бўлган минтақаларда кластерларни ташкил қилиш механизмлари	24
Норчаев Асатулло Норбўтаевич	
Развития smart туризм в Узбекистане	28
Алиева М. Т.	
Smart Tourism Analysis and Future Trends.....	31
Safaeva Sayyora	
Opportunities for Developing Smart Tourism and Foreign Experience in Uzbekistan	34
Kabilova N. Sh.	
O'zbekiston turizmida XXI bozori va bunda Smart-turizmning o'rni.....	37
Mirzayev Temur	
Смарт-туризм: зарубежный опыт и перспективы его применения в Узбекистане.....	42
Хушназарова М. Г.	
Development of Smart Tourism in Uzbekistan	45
Narzullaeva Umidakhon, Abzalova Nozima	
O'zbekistonda turizm xizmatlari sohasining aholi bandligiga multiplikativ ta'siri	48
To'rabekov Sohibjon Sherboy o'g'li	
Smart-turizmni xorijiy tajribalar asosida rivojlantirish istiqbollari.....	53
Isroilov Xusanboy Ibrohimjon o'g'li, Nishonboyev Doniyor Erkinjon o'g'li	
Smart-turizm: xorijiy tajriba va uni O'zbekistonda qo'llash istiqbollari.....	55
Ulugboyeva Ezoza Inomjanovna	
O'zbekistonning Smart-turizm salohiyatini jahon turizm bozorida targ'ib qilishning zamonaviy marketing strategiyalari.....	58
Fayyoz Ahmedova Rashidovna	

Modern Trends in the Development of Tourism and the Experience of Foreign Countries in the Application of Smart Innovations in Personnel Training.....	62
Iskandarova Nargiza Mashrabjonovna	
The Main Role of Smart – Tourism in Modern XXI Century Uzbekistan as an Example.....	65
Narzullayeva Fariza Akmalevna, Saydaliyeva Feruza Bakhtiyorovna	
How Does Smart Tourism Support Sustainable Tourism Development: the Case of Uzbekistan	67
Khusniddin Egamnazarov	
Appearances, Classification and Application of Smart Tourism.....	70
Akhmadjanova Mukhtasarkhan Anvar qizi, Sharifboyeva Fazilatxon Odilbek qizi, Dadamirzayev Sarvarbek Ulug'bek o'g'li	
Фарғона водийсининг қишлоқ аҳоли пунктларида агротуризмни ривожлантиришнинг стратегик режасини ва смарт-технология концепциясини ишлаб чиқиш бўйича услубий ёндашувлар.....	74
Жумабаева Дилафруз Тожиidinovna	
Butun jahon Smart-turizmi bozorining rivojlanish xususiyatlari.....	78
Ravshanov To'yli Gulmurodovich	
Основные тенденции развития смарт туризма в условиях цифровой экономики в Республике Узбекистан.....	81
Салиева Екатерина Сергеевна	
Развитие Смарт-туризма в Узбекистане на основе современных принципов и использования зарубежного опыта.....	84
Ахмеджанова Ирада Усмановна, Халилова Нодира Абдухамид қизи	
Будущая роль Смарт-туризма на мировом туристическом рынке.....	88
Уралова Матлюба Ахоровна	
Проблемы и перспективы развития Smart-туризма в Узбекистане.....	95
Очилова Хилола Фармоновна, Раимова Севара Ойбековна	
Перспективы развития Смарт-туризма в Республике Узбекистан на основе современных технологий и использования зарубежного опыта.....	102
Рустамов Абдор Равшан угли	
Перспективы развития зелёного смарт туризма в Республики Узбекистан.....	106
Расулова Нигора Юсуповна	
Перспективы развития смарт туризма в Узбекистане на основе современных принципов	110
Рахимова Дилфуза Мирзакасимовна	
Перспективные направления развития смарт туризма в Узбекистане	113
Гузал Шеровна Хонкелдиева	
Развитие культурного Смарт-туризма в Узбекистане, с использованием опыта зарубежной компании «POLYMEDIA»	116
Караева Алёна Викторовна	
Turistik xizmatlar bozorini shakllantirishning rekreatsion dinamikasi.....	118
Bahrieva Zarina Nasimovna	

2-ШУЪБА

SMART-ТУРИЗМНИ ТАШКИЛ ЭТИШНИНГ АСОСИЙ ХУСУСИЯТЛАРИ

Main Features of Smart Tourism Organization	121
Narzullaeva Umidakhon	
The Role Smart-City Infrastructure in the Tourism and Architecture	124
Mukhlisa Akromova Saydimukhtor qizi	
The Main Components of the Development of “Smart” Tourism in the Region	130
Agzamova Nargiza Gapurovna	

Туризм соҳасида рақамли технологиялар орқали смарт туризмни ташкил этишнинг асосий хусусиятлари	135
Ҳамдамов Амриддин Ҳамдам ўғли	
Минтақа туризмни ривожлантиришда хизмат кўрсатиш корхоналарининг smart-ахборот моделлари асосида ривожланиши	140
Ш.Х.Мухитдинов	
Analysis of Cases of Use of Smart Technologies in Tourism and Hotel Enterprises.....	146
Hamidova Muxtasarxon Iqboljon qizi, Egamberdiyev Sirojiddin Sattor o'g'li	
Tarixiy shaharlarda turizmni rivojlanishida raqamli texnologiyalarning o'rni.....	152
Ro'zibayeva Zulayho Baxrombek qizi	
Turizm sohasi rivojlanishida Smart-turizmning o'rni	159
Dadamuxamedova Mushtariy Maxmudjon qizi	
Mamlakatimizda turizm sohasini raqamlashtirish va boshqarishni takomillashtirish	162
Mardiyev Bunyod Sirojiddin o'g'li	
Development of Smart Tourism in Uzbekistan Based on Modern Principles and Using Foreign Experience.....	165
Gulrukh Yusupova, Nilufarkhon Ashuralieva	
Jizzax viloyatining ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishida turizmning ahamiyati va roli: yangicha Smart yo'nalishlar va mexanizmlar	168
Aynakulov Muxitdin Abduxamidovich	
The Role of Smart Technologies in the Development of Agrotourism	172
Yoriyeva Farangiz Murodilloyevna	
Turizmning rivojlanishini barqarorlashtirishda prognozlashning mohiyati va obyekti.....	175
Axmadjanova Muxtasarxon Anvar qizi, Dadamirzayev Sarvarbek Ulug'bek o'gli, Sharifboyeva Fazilat Odilbek qizi	
The Main Trends in the Development of Digital Tourism in Uzbekistan.....	181
Ismailova Sayyora Ulugbekovna	
Jahon ziyorat turizmi obyektlarining turizm rivojlanishiga ta'siri.....	186
Karimova Maftuna Komiljon qizi	
The Future of Smart Tourism: Transforming Travel Experiences	191
Oppokkhonov Nurmukhammad	
Sayyohlik yo'nalishlariga tashrif buyuruvchilar uchun aqlli texnologiyalarning ahamiyati	193
To'xtayeva Xurshida Farhodovna	
O'zbekistonda Smart-turizmni rivojlantirish choralari.....	200
Raximova Dilfuza Mirzakasimovna	
Exploring Smart Tourism: Lessons From Abroad and Opportunities for Uzbekistan	206
Nasiba Mukhtorova, Zohid Askarov, Angelo Battaglia	
Smart Tourism: Pros, Cons and Potential Future Development	215
Baratov Asadbek	
Turistik destinatsiyalarni boshqarish orqali turistik mintaqalarni rivojlantirish.....	218
Toirova Nozima Miraxmad qizi	
Основные компоненты развития смарт туризма в Ташкентском регионе: перспективы и вызовы	223
Зиёвиддинова Тарона Ойбек кизи	
Инновационные тенденции применения умных технологий в развитии туризма и гостиничного бизнеса.....	226
Мусаева Сайёра Абдивахитовна	
Цифровизация как важнейший двигатель индустрии туризма.....	234
Абидова Д.	

Путешествие будущего: формирование и инновационное развитие направления Смарт-туризм	239
Курашева Валерия Олеговна, Ивонина Наталья Викторовна	
Основные особенности организации смарт-агротуризма в Узбекистане.....	241
Анваров Нодир Аллаёрович	

3-ШУЪБА

ЎЗБЕКИСТОННИНГ SMART-ТУРИЗМ САЛОҲИЯТИНИ ЖАҲОН ТУРИЗМ БОЗОРИДА ТАРҒИБ ҚИЛИШНИНГ ЗАМОНАВИЙ МАРКЕТИНГ СТРАТЕГИЯЛАРИ

Enhancing Marketing Strategy for the Development of Mountain Tourism.....	255
Mavlanov Golibjon Mahammad o'g'li	
Smart Destination Management: Challenges and Practices	258
Nurmukhammad Oppokkxonov	
O'zbekistonda qishloq turizmining shakllanish va rivojlanishi.....	260
Usmonov Sardor	
Фарғона водийсида туризм соҳасини ривожлантиришнинг ҳудудий дифференциал хусусиятлари	263
Максумов Азизхон Нодиржон ўғли	
O'zbekistonda turizmni rivojlantirishning jahon tajribasi muammo va istiqbollar	268
Aynaqulov Xusniddin Abduxamidovich, Teshayeva Farida Shuxrat qizi	
Hududlarda Smart-turizmni rivojlantirishda xorij tajribasini qo'llash istiqbollari.....	271
Islomova Dilrabo Salomovna	
Consideration of Positive and Negative Impacts of Smart Tourism on Destination Branding, Case of Uzbekistan	274
Ms. Yulduz Yakubova	
Analysis of the State of Use of Smart Technology in Hotels.....	276
Uralova Dilbar Anorbayevna, Egamberdiyev Sirojiddin Sattor o'g'li	
Turizm sohasi orqali aholi bandligini ta'minlash yo'llari	281
Matkbulova Dilorom Xalilullayevna	
Smart-turizmni tashkil etishning asosiy xususiyatlari	284
Uralova Matlyuba Axrorovna	
O'zbekistonning iqtisodiy rivojlanishida turizm sohasining o'rni.....	286
Matchanov Azizbek Umirbek o'g'li	
Mehmonxona xo'jaligida yashil texnologiyalarni joriy qilish.....	289
Xakimova Nargiza Axadjon qizi	
Mamlakatimizda Smart-turizmni rivojlantirish masalalari va iqtisodiyotda tutgan o'rni.....	293
Xomidov Mirodiljon Xasanboy o'g'li, Nishonboyev Doniyor Erkinjon o'g'li	
Dam olish turizmida Smart parklarning o'rni	295
Shaymanova Nigora Yusupovna	
Rekreatsiya turizmni rivojlantirishda Smart texnologiyalardan foydalanish	297
Shaymanova Nigora Yusupovna	
Smart Tourism: Foreign Experience and Prospects for Its Application in Uzbekistan.....	299
Avezova Nilufar	
Использование BIG DATA и AI для реинвентаризации маркетинга туризма в Узбекистане: новые перспективы в глобальной конкуренции.....	304
Турабекова Фарангиз Наримонбек кизи	
Проблема в смарт туризме	310
Аскаралиева Муштарий Баходировна	

Смарт туризм в Узбекистане: новые подходы и современные решения	313
Узганбаева Дилноза Тохтасиновна	
Смарт туризм в Узбекистане: новые возможности и вызовы.....	315
Бекмурадова Лайло Турсунмаматовна	
Влияние цифровых технологий на развитие туристского рынка в Узбекистане	323
Мустаева Шохида Саъдуллаевна	

4-ШУЪБА

ТУРИЗМ ВА ТАЪЛИМ: ШАРТ-ШАРОИТИ ВА ИСТИҚБОЛЛАРИ

Таълим туризми тушунчаси моҳияти ва уни ривожлантиришнинг хориж тажрибалари	327
Саъдуллаева Гулноза Содиқ қизи	
Toshkent viloyatida agroturizm obyektlarini rivojlantirish va kadrlar salohiyatini oshirish istiqbollari.....	330
Jo'rayeva Nargiza Abduvohidovna	
Smart-turizm faoliyatini boshqarish jarayoniga yondashuvlar	337
Mirzayev Abdullajon Topilovich	
Ilmiy faoliyani rivojlantirishda ta'lim tashkilotlaridan maqsadli foydalanish.....	341
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li	
Turistik xizmatlarning reklamasini amalga oshirishda ijtimoiy tarmoqlarning ahamiyati	349
O. A. Norbo'tayev	
Ta'lim turizmining mohiyati va uni O'zbekistonda rivojlantirish imkoniyatlari.....	351
Jiyanov Uktam Panjievich	
Smart Tourism and Education: Conditions and Prospects in Uzbekistan	354
Gulrukh Yusupova, Sabina Turakulova	
Uzbekistan: Theory and Practice of Personnel Training for Tourism.....	361
Ochilova Hilola Farmonovna	
Marketing strategiyalarini qo'llash orqali mamlakat turizm bozorini rivojlantirish istiqbollari	365
Nurfayzieva Moxinur Zayniddinovna	
Turistik mahsulotlar shakllanishi bo'yicha nazariy yondashuvlar va narxlar tahlili	372
Imomov Sanjar Muxammadievich	
Mehmonxona sohasida Big Data texnologiyalarini qo'llash	376
Shermakhmadova Zarina Shavkat qizi	
Promoting Environmental Entrepreneurship And Innovation in a Green Economy.....	379
Embergenova Anjim Aydosbaevna	
Turizm xizmatlari eksportini oshirishda innovatsion marketing va raqamli texnologilayar ta'siri	381
Bakhromov Akmal Abduvahid o'g'li	
Samarali marketing strategiyalari orqali O'zbekistonni raqobatbardosh turizm yo'nalishi sifatida jonlantirish	385
Xusniddinova Munavvar Sur'at qizi	
O'zbekistonda Smart-turizmni zamonaviy prinsiplari asosida rivojlantirish va bunda xorij tajribasidan foydalanish.....	388
Tojiboyev Toxirjon Zoxirjon o'g'li	
Mehmonxona va xizmatlar bozorini takomillashtirish, mehmonxonalarda smart mehmonxona xizmatlarning tizimini joriy qilish	391
Mansurov Zokir Xusanovich	

Туризмни қўллаб-қувватлаш жамғармасининг соҳа ривожини молиялаштиришдаги аҳамияти.....	394
Примова Нигора Икром қизи	
Turizm – dunyo madaniyatiga ko‘prik.....	397
Abdullayeva Nilufar Sultanbayevna	
Key Features of Digital Advertising Development in Tourism in Uzbekistan.....	399
Mirziyo Sodikov Odiljon ogli	
Xizmat ko‘rsatish tarmoqlarida turizm va bank xizmatlarini bog‘liqliklari.....	404
Xakimov Zoxid Norbo‘tayeich	
Innovative Management in Smart Tourism: a Digital Economy Imperative for Tourist Enterprises.....	406
Mamanov Mukhammadamin	
The Role of The Capacity of Service Personnel in the Organization of the Quality Service Process in Hotel Enterprises.....	409
Rakhmonova Nigina Anvarovna	
Развитие умного туризма – перспектива кадров в сфере туризма.....	412
Бухарова Нигора Газиёвна	
Состояние гостиничного бизнеса в Самарканде и важность его развития	415
Мардонова Дилрабо Ширинбоевна	
Организационно-экономический механизм развития туристических комплексов.....	418
Хомидов Қаххорали Қурбонали ўғли	

5-ШУЪБА

ҚОРАҚАЛПОҒИСТОН РЕСПУБЛИКАСИДА ТУРИЗМНИ РИВОЖЛАНТИРИШ ТЕНДЕНЦИЯЛАРИ

Қорақалпоғистон Республикасида туризмни ривожлантириш имкониятлари.....	422
Эштаев Алишер Абдуғаниевич, Маткаримов Жаҳонгир	
Вопросы развития Smart-туризма в Республике Каракалпакистан	425
Абдувахидов Абдумалик Махкамович	
Qoraqalpog‘istonning o‘ziga xos madaniy va tarixiy merosi.....	427
Xoshimov Baxrom Baxadirovich	
O‘zbekistonda ziyorat turizmini rivojlantirish istiqbollari.....	429
Matkbulova Dilorom, Abdug‘aniyev Toxirjon	
Соғломлаштириш туризми фаолиятини бошқаришда туристик кластерларни шакллантириш механизмларини баҳолаш.....	432
Ғофуров Азизбек Умаржонович	
Qoraqalpog‘iston Respublikasining o‘ziga xos ekologik merosi.....	435
Xoshimov Baxrom Baxadirovich	
Qoraqalpoq o‘lkasi turizm istiqbollari.....	437
Dehqonov Burxon Rustamovich	
Implementing Smart Tourism Strategies in Karakalpakstan.....	439
Mukhanov Murod Mukhan ugli	
Qoraqalpog‘iston Respublikasi turizm sektoridagi integratsiyaning nazariy asoslari.....	442
Xalimova Fayyoz Nafasovna	
Qoraqalpoqiston Respublikasida turizmni rivojlanish yo‘llari	445
Xushnazarova Maxzuna Gulamjonovna	
Turistik hududlarda turizmning barqaror rivojlanish konsepsiyalariga yondashuvlar	452
A. Asraqulov	

Минтақада туризм соҳасини бошқаришнинг ўзига хос хусусияти	455
Ембергенова Анжим Айдосбаевна	
Perspectives for the Further Development of Smart Tourism in Uzbekistan	460
Akhunova Shokhistakhon Nomanjanovna, Askarov Farhod Rakhmatovich	
Қорақалпоғистон Республикаси ички туризм йўналишлари.....	465
Норчаев Н. А.	
Qoraqalpog'iston Respublikasida turizmni rivojlantirish tendensiyalari	467
Islamova Qunduzxon Ikromboy qizi	
Тенденции развития Смарт-туризма в Республике Каракалпакстан	469
Очилова Х. Ф., Нагметуллаев А. А.	
Тенденции развития зеленого туризма в Республике Каракалпакстан.....	472
Расулова Нигора Юсуповна	
Перспективы развития смарт туризма в Республике Каракалпакстан.....	475
Косбергенова Нурзия Кудайбергеновна	
Role of social media in promoting Sustainable Tourism in Uzbekistan	477
Ms. Nigina Kurbonova, Dr. Shalki	
Jahonda ta'lim turizmining rivojlanish tendensiyalari	487
Uktam Jiyanov, Maksudova Shahlo	
Hududiy turizm rivojlanishining iqtisodiy samaradorligini oshrishda "Smart-turizm" xizmatlaridan maqsadli foydalanish.....	490
Dustmurodov Orifjon Ismatilloevich	
The role of tourism industry in the country's economy	497
Gofurova Vasila Odiljon qizi	
Tourism Impacts GDP Growth (and Decline).....	500
Gofurova Vasila Odiljon qizi	
Smart turizm texnologiyalarining sayyohlarning xatti-harakatlari, sayohatdan qoniqishlari va baxtli his qilishlariga ta'siri	503
Munajat Isakdjanova Inog'omovna	
Sayohat va turizm rivojlanish indeksi	507
Raxmonova Nilufar Yorqinovna	
O'zbekistonda smart turizmni rivojlantirish imkoniyatlari	512
Kamoliddin Jahongirov	
Xalqaro turizm bozorida ta'lim turizmining o'rni va rivojlanish xususiyatlari	514
Ominaxon Ababaxriyeva, Kamoliddin Jahongirov	
Functional composition of irrealis	517
Ochilova Noila Farmonovna	
Turizmga innovatsiyon texnologiyalarni joriy qilish mohiyati	519
Po'latov Ma'murjon Murodjon o'g'li	
Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyotida zamonaviy logistika tizimlari mohiyati	521
Xasanov Sarvar Ulug'bek o'g'li	
Using Innovative Technologies in Hotels as a Factor of Sustainable Development of Tourism Industry	524
Sayfutdinov Shuxratjon Sultonovich, Egamberdiyev Sirojiddin Sattor o'g'li	

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2023. Maxsus son

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77)

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77) telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot”
jurnali

O‘zbekiston Respublikasi
Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi 336/3-
sonli qarori bilan ro‘yxatdan
o‘tkazilgan.